

Statsforvalteren i Innlandet

Høring

**Revisjon av forskrift om fredning av Trettenstryka
fuglefredningsområde til biotopvernområde med bestemmelser om
gjenoppbygging av ny, permanent bru på Tretten**

Innhold

Bakgrunn, oppdrag og prosess	2
Verneforskriften for Trettenstryka fuglefredningsområde	4
Omgjøring til biotopvernområde med ny verneforskrift	4
Konsekvenser av endring av verneform og ny permanent bru på Tretten mm.....	5
Verneformål.....	5
Restriksjonsnivå	5
Ny permanent fylkesveibru på Tretten	5
Oppgradering av E6	7
Vurdering av de miljørettslige prinsippene i naturmangfoldloven.....	9
Vannforskriften § 12	9
Verneverdier	10
Beskrivelse av elva	10
Fugl	10
Fisk.....	11
Vegetasjon	13
Andre interesser og verdier	14
Inngrep	14
Annet	14
Grensebeskrivelse	15
Høringsfrist	17
Vedlegg	17

Bakgrunn, oppdrag og prosess

Tretten bru kollapset 15. august 2022. Brua krysser Gudbrandsdalslågen (Lågen) og Trettenstryka fuglefredningsområde, og er en del av fylkesvei 254 mellom Tretten i Øyer kommune og Segalstad bru i Gausdal kommune. Innlandet fylkeskommune eier og drifter veien.

Statsforvalteren i Innlandet ga 30. oktober 2022 Innlandet fylkeskommune dispensasjon til å etablere en midlertidig bru i samme trase som den kollapsede Tretten bru (heretter benevnes denne traseen som «eksisterende bru»). Tillatelsen ble gitt med hjemmel i naturmangfoldloven § 48, første ledd andre alternativ, det vil si at sikkerhetshensyn gjør tiltaket nødvendig. Det skal imidlertid gjenoppbygges en ny, permanent bru gjennom Trettenstryka fuglefredningsområde, og det er dermed behov for å fastsette et nytt rettslig grunnlag i verneforskriften for å bygge en slik bru. Klima- og miljødepartementet ga derfor Miljødirektoratet den 28. april 2023 i oppdrag å endre forskrift om fredning av Trettenstryka fuglefredningsområde. Samtidig skal vernevedtaket fra 1990 etter naturvernloven oppheves og erstattes med en verneform i tråd med gjeldende lov, naturmangfoldloven. Her erstatter verneformen biotopvernområde tidligere fuglefredningsområde, jf. naturmangfoldloven § 38. Vernet skal gi grunnlag for fortsatt bevaring av viktige verneverdier.

Miljødirektoratet ga oppdraget videre til Statsforvalteren i Innlandet 11. mai 2023 med frist om å oversende et forslag til ny forskrift og utkast til høringsforslag innen 31. oktober. Innlandet fylkeskommune, Øyer kommune og Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) skulle involveres på egnet måte. Statsforvalteren fikk utsatt frist på oppdraget, og oversendte sitt høringsforslag til Miljødirektoratet 17. november 2023. I brev 10. januar i år ga Miljødirektoratet i oppdrag til Statsforvalteren å legge ut det innsendte forslaget på høring, med frist for tilråding innen 1. september 2024. Eneste innspill fra direktoratet var at det innsendte høringsforslaget sin dispensasjonshjemmel for å kunne tillate ny bru endres fra «*oppføring av ny bru i nærheten av eksisterende bru og fjerning av eksisterende bru*» til «*oppføring av ny bru og fjerning av eksisterende bru*». Plassering og utforming av ny bru må utredes som en del av planprosessen etter plan- og bygningsloven, og i forbindelse dispensasjonsbehandling etter verneforskriften.

Den midlertidige brua åpnet sommeren 2023 og er godkjent for 10 år. Fylkeskommunen planlegger nå en ny permanent bru, og har laget en mulighetsstudie som en første fase for å snevre inn antall alternativer som reguleres til ett. Det ble her vurdert fire konsepter. I behandling 21. februar 2024 gikk fylkestinget inn for studiens konklusjon om å gå videre med konseptet med ny bru inntil tidligere trase (kalt alternativ 1 b og 1 c). Nå ligger den midlertidige brua i den tidligere traseen, og vil da kunne brukes i anleggsfasen. Det anbefalte konseptet støttes også av Statsforvalteren, Øyer kommune, NVE, Statens vegvesen og Nye Veier AS. Fylkeskommunen har gjennomført ytterligere et teknisk skisseprosjekt, og den foreløpige fremdriftsplanen for videre planlegging etter plan- og bygningsloven er som følger (figur 1 fra mulighetsstudien):

Ut fra fremdriftsplanen vil det nye Trettenstryka biotopvernområde kunne være vedtatt før reguleringsplanarbeidet har kommet så langt at det kan søkes om dispensasjon etter verneforskriften. Dispensasjonsbehandlingen forutsetter at reguleringsplanarbeidet utreder en bruløsning som ivaretar både verneverdier og andre samfunnsinteresser så godt som mulig.

Planleggingen av ny bru må følge tiltakshierarkiet for å forebygge skadevirkninger på miljø og samfunn best mulig. Etter at ny bru står ferdig, må den midlertidige brua rives. I prosessen med reguleringsplan og dispensasjonssøknad etter verneforskriften, må fjerning av midlertidig bru med tilhørende installasjoner inngå. Utredninger av konsekvenser for biotopvernområdet må omfatte både bygging av permanent bru og rivning av midlertidig bru. Ved dispensasjonsbehandlingen vil Statsforvalteren vurdere om det må stilles krav om avbøtende tiltak og kompensasjon. Med kompensasjon mener vi her tiltak innenfor biotopvernområdet som for eksempel utlegging av gytégrus for storørret og sittesteiner for fossefall. Slike krav ble stilt i dispensasjonen for opprydding etter brukollapsen og etablering av den midlertidige brua. Erfaringer fra det prosjektet, der det også er laget en egen kompensasjonsplan, vil være verdifulle ved planleggingen av ny permanent bru og dispensasjonsbehandlingen av denne.

Verneforskriften for Trettenstryka fuglefredningsområde

Trettenstryka fuglefredningsområde ble vernet 12. oktober 1990 som en del av verneplan for våtmark i Oppland, som igjen var en del av et landsomfattende arbeid med fylkesvise verneplaner for ulike naturtyper. Formålet med fredningen er å bevare det rike fuglelivet og fuglenes livsmiljø i området, særlig av hensyn til overvintrende fossekall og annen vannfugl.

Området ble vernet med hjemmel i den nå opphevede naturvernloven av 1970, § 14 andre ledd og § 9 (fuglelivsfredning med biotopvern). Det følger av overgangsbestemmelsen i naturmangfoldloven § 77 at eldre verneforskrifter fortsatt gjelder, og bestemmelsen fastslår også at naturmangfoldloven § 48 er grunnlag for vurdering av dispensasjon fra verneforskriften.

Verneforskriften punkt IV freder fuglene og deres livsmiljø. Tiltak som kan endre de naturgitte produksjonsforhold eller forringe fuglenes livsmiljø samt motorferdsel til vanns og på is samt lavtflyging under 800 fot (ca. 300 m) er derfor forbudt. Det er i punkt V gjort noen unntak fra disse forbudene knyttet til militær operativ virksomhet, beredskap, verneforvaltning, landbruk, fiske og båtbruk. Det kan etter punkt VI også søkes om felling av vilt som forårsaker vesentlig skade ihht. viltlovens bestemmelser og forskrifter, etablering av grøfteavløp for drenering av tilgrensende arealer samt bygging av pumpehus og legging av ledninger for vanningsanlegg. Verneforskriften kan leses på lovdata.no ([lenke her](#)).

Omgjøring til biotopvernområde med ny verneforskrift

Forslag til ny verneforskrift etter gjeldende forskriftsmal for biotopvernområder opprettet etter naturmangfoldloven § 38 vises i vedlegg. Noen bestemmelser er kommentert spesielt med merknader i rød tekst.

Gjeldende verneforskrift for Trettenstryka fuglefredningsområde vises også som vedlegg, med merknader til hvor de enkelte bestemmelsene er å gjenfinne i foreslått ny verneforskrift.

Konsekvenser av endring av verneform og ny permanent bru på Tretten mm.

Verneforskriften for et biotopvernområde vil med dagens mal for verneforskrifter se annerledes ut enn for fuglefredningsområdet. Detaljene omkring dette er gjengitt i vedlagte forslag til ny verneforskrift og eksisterende forskrift med merknader.

Verneformål

Med dagens kunnskap om naturverdiene innenfor vernegrensene foreslås verneformålet utvidet til å også gjelde arter av fisk, planter og sopp, jamfør beskrivelsen nedenfor om verneverdier og foreslått ny verneforskrift. Dette innebærer at også disse artenes livsmiljø blir beskyttet, jf. naturmangfoldloven § 38 som lyder:

«Som biotopvernområde kan vernes et område som har eller kan få særskilt betydning som økologisk funksjonsområde for en eller flere nærmere bestemte arter. Det kan fastsettes forbud mot virksomhet og ferdsel som kan påvirke eller forstyrre arten eller dens livsbetingelser.»

Restriksjonsnivå

Trettenstryka er per i dag et fuglefredningsområde. Verneformen beskytter ikke hele økosystemet med alt av både kjente og ukjente arter og naturtyper slik som verneformen naturreservat. Imidlertid er alt knyttet til fuglenes livsmiljø og de naturgitte produksjonsforholdene vernet. Insekter, bunndyr og fisk er en del av dette og inngår på generelt grunnlag som en del av fuglenes matfat. Også vegetasjon med betydning for fugl er fredet. Når verneformen endres til biotopvern, blir verneformålet utvidet til å omfatte flere arter og deres økologiske funksjonsområder. Dette innebærer likevel ikke noen vesentlig endring i restriksjonsnivået fordi fuglenes livsmiljø stort sett er sammenfallende med de funksjonsområder som brukes av artene av fisk og planter som legges til i verneformålet for biotopvernområdet.

Verneforskriften blir oppdatert til gjeldende forskriftsmal, og vil dermed få inn viktige hjemler som ikke fantes fra tidligere som for eksempel en generell hjemmel for vedlikehold av anlegg. Verneforskriften vil imidlertid kreve søknader for inngrep i elva for å beskytte elvebunnen sin verdi for artene av fisk og fugl. Slike inngrep er uansett også søknadspliktige etter lakse- og innlandsfiskeloven med forskrift om fysiske tiltak i vassdrag. Det er fylkeskommunen som behandler søknader etter dette lovverket. Fordi elva har storørret, skjer saksbehandlingen i samråd med Statsforvalteren, hvilket gjør at en kan samordne med behandling etter verneforskriften.

Ved vernevedtaket i 1990 ble grunneieren erstattet for skogverdien på Hovdøya slik at det ikke skulle skje hogst som kan forringe fuglenes livsmiljø. Det var i tillegg vurdert at øya kunne være viktig også for andre artsgrupper, særlig når granskogen ble eldre. Det har vist seg å stemme, jf. beskrivelse av verneverdier nedenfor.

Ny permanent fylkesveibru på Tretten

Bestemmelsene i verneforskriften for eksisterende fuglefredningsområde innebærer i utgangspunktet at det er forbudt å gjenoppbygge Tretten bru. Statsforvalteren i Innlandet ga 30. oktober 2022 Innlandet fylkeskommune dispensasjon til å etablere midlertidig bru over Lågen på Tretten innenfor fuglefredningsområdet. Tillatelsen ble gitt med hjemmel i naturmangfoldloven § 48, første ledd andre alternativ, det vil si at sikkerhetshensyn gjør tiltaket nødvendig. Dersom det er aktuelt å gjenoppbygge en ny, permanent bro på samme sted over Trettenstryka fuglefredningsområde, er det imidlertid behov for å fastsette et nytt rettslig grunnlag for dette. Dette

skylde at hjemmelen som ble brukt for midlertidig bru, ikke kan brukes til permanent bru fordi samfunnet nå har hatt tid til å tilpasse seg en mulig situasjon uten bru. En slik situasjon er likevel ikke aktuell, og som nevnt innledningsvis, er det derfor bestemt at det skal utredes forslag til ny forskrift som kan erstatte gjeldende forskrift. Den nye forskriften skal fastsettes med hjemmel i naturmangfoldloven § 38, og skal inneholde bestemmelser som gir mulighet for gjenoppbygging, drift og vedlikehold av ny permanent bru, samt bestemmelser som gir grunnlag for fortsatt bevaring av viktige verneverdier. Verneverdiene vil bli vurdert gjennom dispensasjonsbehandlingen av en søknad om ny permanent bru, men også etter sektorregelverket som forurensningsloven, vannressursloven og plan- og bygningsloven, jf. naturmangfoldloven § 7.

Når det gjelder bygging av en ny, permanent bru på Tretten inntil nåværende midlertidige bru, vil dette få konsekvenser for verneområdet. Konsekvensene vil kunne ligne på de som er beskrevet i søknad og dispensasjonsbehandling når man ryddet Tretten bru og bygget midlertidig bru. Generelt kan en i anleggsfasen forvente påvirkning på elvebunn. Gyteområder for storørret kan slammes til slik at årskull med rogn går tapt, og også fossekallens matfat i form av vanninsekter og andre bunndyr kan påvirkes. Fossekallens sitteplasser kan også påvirkes i anleggsfasen. Fugletellinger vinteren 2022/2023 viste at fossekallen ble aller mest påvirket av endra strøm- og isforhold oppstrøms utfyllinger i elva ved byggingen av midlertidig bru. Dette gjorde at deler av områdene for næringssøk ble borte i perioder. Selve anleggsarbeidet virket ikke særlig forstyrrende på fossekallen, heller ikke høylytt aktivitet. Påvirkning i permanent fase med beslag av elvebunn med pilarer og utforming av bru vurderes i en dispensasjonsbehandling. Fjerning av midlertidig bru er også viktig del av den samlede påvirkningen.

Når det gjelder ny permanent bru sin konsekvens på et mer overordnet, landskapsøkologisk nivå, vurderes ikke dette nærmere da det har vært en bruforbindelse i denne traseen i lang tid, også før vernet kom.

Vilkår i den kommende dispensasjonsbehandlingen vil ta sikte på å redusere den negative belastningen på verneverdiene mest mulig, og det kan bli aktuelt å stille krav om kompensierende tiltak. En må ta hensyn til den samlede belastningen på artene omfattet av verneformålet, og at en over en nokså kort tidsperiode har hatt og får anleggsarbeider i området. Dette sikter til bygging av ny Tretten bru i 2011-2012, deretter en brukollaps med opprydding og bygging av midlertidig bru i 2022-2023, og snart kommer bygging av ny permanent bru med påfølgende fjerning av midlertidig bru. Imidlertid skal den samlede belastningen til nå, før ny permanent bru kommer på plass, i utgangspunktet allerede være kompensert for gjennom kompensasjonsplanen knyttet til brukollapsen og bygging av midlertidig bru. Pågående overvåking vil vise om de kompensierende tiltakene har fungert.

Når det gjelder valg av trase for ny bru beskriver Statsforvalterens innspill til mulighetsstudien vårt syn på saken. Deler av innspillet lyder slik:

«Det er utredet fire konsepter for plassering, og studiens anbefalte løsning er å legge ny permanent bru inntil eksisterende bru, enten oppstrøms (alt. 1 b) eller nedstrøms (alt. 1 c). Da kan også den eksisterende, midlertidige brua brukes i anleggsfasen.

...

Når det gjelder Trettenstryka fuglefredningsområde har vi i arbeidet med mulighetsstudien signalisert at vi kun vil tillate én bru gjennom verneområdet. Dermed må trafikk, gående og syklende bruke samme bru. Vi har også signalisert at det må vurderes minimumsløsninger (konsept 4 i

mulighetsstudien) for å dokumentere behovet for ny bru gjennom verneområdet. Å helt unngå en ny bru i verneområdet ville så klart vært det beste for verneverdiene, men en slik løsning er vurdert som umulig av hensyn til andre vesentlige interesser, herunder beredskapshensyn. Ut fra kun verneverdier vil ikke de andre alternativene (unntatt et par av minimumsløsningene) være vesentlig bedre for naturverdiene i området sammenlignet med alt. 1 b eller 1 c. Ny trase i alternativ 3 b, og i noen grad også 3 a, ville vært gode alternativer for fossefall, men trolig ikke for storørret. Alternativ 3 b krever i tillegg to bruer for å tilfredsstille gående- og syklende. Konsept 3 beskrives også som usikker ift. andre inngrep i vassdraget. Fordi det har vært en bru på Tretten tidligere, også lenge før vernet kom, er lokalsamfunnet tilpasset dette. Vi har derfor ikke samme utgangspunkt som ved nye inngrep som i større grad ville måtte prøves lagt utenom vernegrensene eller i best mulig trasé innenfor vernegrensa. Dette gjør at vi ikke vil be om ytterligere utredninger av alternativer i konsept 3 og 4, men aksepterer at reguleringsplanarbeidet kun utreder anbefalt løsning inntil dagens bru. Klima- og miljødepartementet har også understreket at det er tungtveiende behov for å gjenoppbygge brua. Statsforvalteren har derfor fått i oppdrag å endre verneform for Trettenstryka til biotopvernområde hjemlet i naturmangfoldloven § 38, og lage et høringsutkast for en ny verneforskrift som gir mulighet for gjenoppbygging, drift og vedlikehold av ny permanent bru. Samtidig skal viktige verneverdier ivaretas.

...

Ut fra deres skisserte fremdriftsplan vil det nye Trettenstryka biotopvernområde være vedtatt før reguleringsplanarbeidet har kommet så langt at det kan søkes om dispensasjon etter verneforskriften. Dispensasjonsbehandlingen forutsetter at reguleringsplanarbeidet utreder en bruløsning som ivaretar både verneverdier og andre samfunnsinteresser så godt som mulig.»

Statsforvalterens opprinnelige forslag til vernebestemmelse for å etter søknad kunne tillate ny Tretten bru var som følger:

«Oppføring av ny bru i nærheten av eksisterende bru og fjerning av eksisterende bru»

Etter innspill fra Miljødirektoratet er dette endret til:

«Oppføring av ny bru og fjerning av eksisterende bru»

Dette fordi plassering av bru må utredes som en del av planprosessen, og at forvaltningsmyndigheten vurderer plassering i forbindelse med søknad om dispensasjon.

Oppgradering av E6

En gang i fremtiden kan det bli aktuelt å oppgradere E6 forbi Tretten. Ved planlegging av ny bru på Tretten tas det høyde for dette og at E6 da må utvides østover, og ikke med fylling ut i Lågen og verneområdet.

Nye Veier sendte i november 2021 ut varsel om oppstart og høring av planprogram for E6 Øyer-Frya i Øyer og Ringebu kommuner. I forbindelse med denne prosessen har Statsforvalteren vært tydelig på at ny E6 ikke kan utvides inn i verneområdet, og at arbeidet med ny E6 helst ikke skal berøre verneområdet i anleggsfasen. Å berøre Lågen ved Trettenstryka kan også få konsekvenser for flomsituasjonen oppstrøms i vassdraget. Nye Veier har i det videre planarbeidet lagt til grunn at permanente inngrep innenfor vernegrensa skal unngås. Etter det Statsforvalteren kjenner til, er videre planlegging av delstrekningen i Øyer kommune lagt på is inntil videre, og ikke aktuell å bygge ut på lang tid. Vi har likevel foreslått en egen hjemmel for å kunne tillate midlertidig anleggsarbeid

innenfor vernegrensa i forbindelse med vedlikehold og oppgradering av E6 hvis dette skulle vise seg å bli helt nødvendig.

Vurdering av de miljørettslige prinsippene i naturmangfoldloven

Det følger av naturmangfoldloven § 7 at de miljørettslige prinsippene i lovens §§ 8 – 12 skal legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet, og det skal framgå av beslutningen hvordan disse prinsippene er tatt hensyn til og vektlagt i vurderingen av saken.

Etter § 8 i naturmangfoldloven skal offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet så langt det er rimelig, bygge på vitenskapelig kunnskap om arters bestandssituasjon, naturtypers utbredelse og økologiske tilstand, samt effekten av påvirkninger. Kunnskapsgrunnlaget om naturverdiene i det foreslåtte biotopvernområdet bygger på registreringer og kartlegginger utført og innhentet av konsulentfirmaer og enkeltpersoner med høy kompetanse innenfor fagfeltet. Foreslått verneforskrift fastsetter restriksjoner for bruk som ellers vil kunne få negative konsekvenser for verneverdier og verneformål, og den viderefører dermed beskyttelsen fra tidligere fuglefredningsområde. Samtidig åpner forskriften for en videreføring av enkelte aktiviteter med utgangspunkt i behov knyttet til anlegg og innretninger som allerede finnes innenfor vernegrensa. Med unntak for bygging av ny permanent bru og mulig midlertidig arbeid og anlegg i forbindelse med oppgradering av E6, er dette aktiviteter som ut fra dagens kunnskap vil ha liten innvirkning på verneverdiene. Den samlede belastningen på verneområdet vil øke noe gjennom anleggsaktivitet knyttet til bygging av ny bru og fjerning av midlertidig bru, men den permanente situasjonen blir som tidligere, jf. naturmangfoldloven § 10 om samlet belastning på økosystemet. Samtidig vil et utvidet verneformål med flere arter tydeliggjøre restriksjonsnivået slik at vernet vil beskytte disse artene bedre enn som en del av fuglenes livsmiljø. Det er samtidig viktig at vernet ikke blir strengere enn det som er nødvendig for å ta vare på verneverdiene.

Statsforvalteren mener foreslått omgjøring av fuglefredningsområdet til biotopvernområde vil kunne bedre verneområdets bidrag for å fylle forvaltningsmålene for naturtyper og økosystemer og arter, jf. naturmangfoldloven §§ 4 og 5. Statsforvalteren vurderer å ha god kunnskap om de berørte artenes bestandssituasjon og områdenes økologiske tilstand, samt virkningene av verneforslaget på naturmangfoldet, jamfør beskrivelsen i dette dokumentet. Kravet om kunnskapsgrunnlaget i naturmangfoldloven § 8 er oppfylt.

Statsforvalteren ser ikke at det er noen risiko for utilsiktede negative virkninger på naturmangfoldet ved et vernevedtak og endring av verneform. Derfor kommer ikke § 9 i naturmangfoldloven om føre-var prinsippet til anvendelse. Siden vernetiltaket etter Statsforvalteren sin vurdering ikke vil skade naturmangfoldet, kommer naturmangfoldloven § 11 ikke til anvendelse. Statsforvalteren kan på samme måte heller ikke se at naturmangfoldloven § 12 har relevans i denne saken. Det er viktig at ny permanent bru på Tretten ivaretar både verneverdiene så godt som mulig, og at vilkår i en mulig fremtidig dispensasjon sikrer dette.

Vannforskriften § 12

Der det legges til rette for inngrep eller aktivitet som berører vannforekomster skal det i utgangspunktet vurderes om *forskrift om rammer for vannforvaltningen* § 12 kommer til anvendelse. Bestemmelsen kommer til anvendelse der en aktivitet eller tiltak medfører at miljømålene ikke nås eller at tilstanden til vannforekomsten forringes. Det regnes som en forringelse hvis vannforekomstens kvalitet blir redusert til en lavere definert kvalitetsklasse.

Endring av verneform med oppdatering av verneforskriften åpner for at Statsforvalteren kan vurdere dispensasjon for ny permanent bru på Tretten. For eksempel kan anleggsfasen med utfylling i vassdraget medføre fare for å påvirke kvaliteten på vannforekomsten. Endringen av verneforskriften vil i seg selv ikke åpne for slike tiltak, og hensynene må ivaretas i dispensasjonsbehandlingen av ny bru.

Verneverdier

Beskrivelse av elva

Gudbrandsdalslågen (Lågen) er del av Glommavassdraget. Lågen har lenge vært et regulert vassdrag med flere magasiner. Det første ble bygget i 1917 for flomreduksjon, og på midten av 1930-tallet ble det første magasinet for kraftproduksjon bygget. Som følge av reguleringen er vintervannføringen høyere og sommervannføringen noe lavere enn den ville vært ellers. Siden store deler av nedbørsfeltet ligger over tregrensen og har stabile vinterforhold, øker avrenningen kraftig i mai og juni i forbindelse med snøsmeltingen. De aller største flommene er ofte en kombinasjon av snøsmelting og regn. Lågen domineres av en vår- og en sommerflom i forbindelse med snøsmelting i to nedbørfelt, der den første vanligvis kommer første uken i juni fra de østlige og nordlige delene av vassdraget, og den andre, den såkalte Ottaflommen, rundt Sankt Hans fra de vestlige delene av vassdraget.

Lågen ved Tretten har både hurtigstrømmende stryk- og fossepartier til mer stilleflytende strekninger. Verneområdet har sitt roligste og bredeste parti i nord, dvs. en strekning på ca. 500 m i sørenden/utosen av Losnavatnet. I sør flyter elva rolig mellom Sundhaugen og Hovdøya, ca. 1,6 km. I de øvre deler ligger de sterkeste strykpartiene oppstrøms eksisterende bru, samt i Lybekkstrømmen litt lenger sør. Disse har en lengde på hhv. ca. 700 og 200 meter. Førstnevnte skiller seg ut med mye oppstikkende stein i elva, særlig i den østre kantsonen hvor strykene er relativt grunne. Storparten av elvestrekningen renner åpen gjennom hele vinteren på en strekning av ca. 3 - 3,5 km. Utoen av Losnavatnet og de nedenforliggende strykpartiene har svært høy biologisk produksjon. I de nedre deler danner Hovdefossen og Veslefossen på hver sin side på Hovdøya tydelige og kraftige fosser og stryk.

Fugl

Trettenstryka har nasjonal verneverdi for fugl, og ble i verneplan for våtmark vurdert å være i kategorien «prioritet 1». Trettenstryka er et fast tellepunkt for ornitologene i området, og et titalls rødlistearter av fugl er registrert i Artskart. Det er imidlertid områdets funksjon for mer vanlige arter som er det viktigste grunnlaget for vernet. Fossefall er særlig nevnt i verneformålet, men også sangsvane, knoppsvane og andefugler som stokkand, kvinand og laksand, overvintrer her. Området har en viss betydning som rasteplass for vannfugl i fugletrekket over Østlandets indre trekkroute. I mindre grad har det også en betydning som hekkeområde for eksempelvis stokkand, laksand og strandsnipe.

Overvintrende andefugler er i stor grad knyttet til de roligste elvepartiene, som ligger i nordre og søre del av fredningsområdet. Utoområdet av Losnavatnet med god næringstilgang, er spesielt viktig. Fossefallet har sin største tetthet i elvestrykene, spesielt fra utosen av Losnavatnet (der elvestrykene begynner) og ned til eksisterende bru (ca. 700 m). Likeså er Lybekkstrømmen sør for eksisterende bru et viktig vintertilholdssted for arten. Undersøkelser har vist at dette antagelig er Norges og Nordens beste overvintringslokalitet for fossefall. Fossefalltellingene i de øvrige deler av Gudbrandsdalslågen de seneste 44 vintrene viser at Trettenstrykene også har en stor andel av vinterbestanden i hele dette vassdraget; mellom 10 - 55%, med et gjennomsnitt på 29%.

Fossefallet bruker Trettenstryka fra slutten av oktober til ut i mars, der all tid går til næringssøk. Arten har årlig blitt telt i Trettenstryka siden 1972/1973. Tellingene er gjort i midten av desember hvert år (og ofte også i de øvrige vintermånedene). Data er publisert årlig i Norsk ornitologisk forening (NOF) avd. Oppland sin tidsskrift Hujon, og sammenstilt gjennom vedlagte rapport «*Trettenstryka fuglefredningsområde – Vintertellingene av vannfugl – Grunnlagsrapport for plan om restaurering og kompensasjon*». Rapporten ble ferdigstilt i 2023 og var bestilt av fylkeskommunen i forbindelse med brukollapsen etter krav fra Statsforvalteren. Mye av teksten i dette avsnittet er tatt

fra denne rapporten. Antallet har variert fra år til år, der årsaken antas å være temperatur, vannstand og trekk/forflytninger. I perioden 1972 – 2022 har antallet fossekall ved telletidspunktet i desember variert mellom 19 til 94 individer, og det er i snitt telt ca. 50 individer. En generell trend i de vernede våtmarksområdene i fylket er at funksjonen for overvintrende fugl har mistet noe verdi siden verneprosessene foregikk på 1980-tallet. Årsaken er at etter hvert som vintrene har blitt litt varmere har det også blitt flere åpne vann og elvepartier utenfor verneområdene. Denne trenden ser ikke ut å være til stede for fossekall i Trettenstryka, som ikke har minket i antall i perioden med tellinger.

Figur 1: soner for telling av fugl fra rapporten «Trettenstryka fuglefredningsområde – Vintertellinger av vannfugl – Grunnlagsrapport for plan om restaurering og kompensasjon». Ut fra tellingene er sone B klart viktigst for overvintrende fossekall, deretter sone C og D. Eksisterende bru er avmerka gult.

Det ble gjennom dispensasjonen til opprydding av den kollapsede Tretten bru og bygging av midlertidig/eksisterende bru stilt krav om restaurerende og kompenserende tiltak for fossekall i form av utsetting av flere sitteposter/stein i elva rundt brua. Fossekallen hevder revir under næringssøk slik at steinene ikke bør legges for tett. Gjennom kompensasjonsplan undersøkes det også om overnattingsplasser kan være en begrensende faktor for hvor mye fossekall som bruker Trettenstryka, der man ser på om fuglene overnatter i den midlertidige brua. Ved overnattingen kan fuglene være nære hverandre fordi det da ikke hevdes revir.

I den ovennevnte rapporten er også andre fuglearter telt, hvert år i midten av desember over mange år. Antallet svaner og andefugl som bruker Trettenstryka er betydelig mindre enn antallet fossekall. De er stort sett konsentrert i verneområdets nordre del, fra vernegrensa til der strykpartiene begynner ved Båtstø camping, omtrent 1 km nord for eksisterende bru.

Fisk

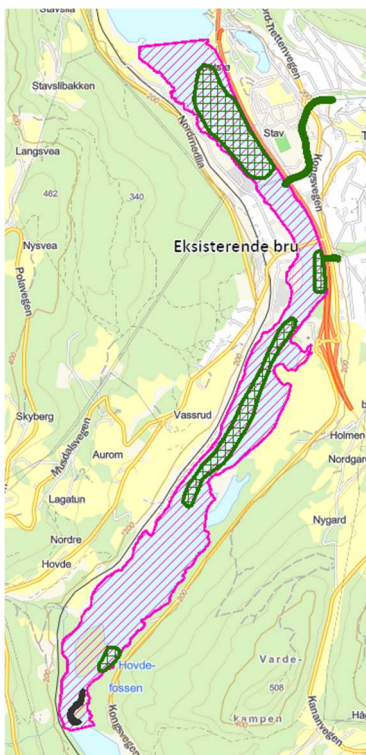
For fisk inngår Trettenstryka som en spesielt viktig del av økosystemet i Lågen. Storørret er en ansvarsart med nasjonal verdi. Storørret er en økologisk form av ørret med et habitatskifte fra elv til innsjø. Det skjer et næringsskifte fra bunndyr og landlevende organismer til fisk som fører til et vekstomslag som gir høy maksimal vekt. Mjøsa med Gudbrandsdalslågen er ett av landets viktigste storørretvassdrag (jf. Forslag til strategi for bevaring og utvikling av bestandene av storørret. Miljødirektoratet rapp M-1786/2020), og kanskje det aller viktigste av dem alle. Det er kartlagt flere svært viktige gyte- og oppvekstområder for storørret innenfor vernegrensa. Storørreten gyter i september og oktober, med en gytetopp i midten av oktober. Rogna legges i elvegrusen og klekkes i

mai. Yngelen kommer opp av grusen i juni. For at elvebunnen skal være aktuell som gyteplass er det mange økologiske forhold som må være til stede samtidig, blant annet steinstørrelse. Rogna er også avhengig av god tilgang på oksygen fra vannmassene for å utvikle seg, og er derfor sårbar for tilslamming.

Det er gjennom brukkollapsen både sammenstilt tidligere data, og samlet inn nye data om elvebunn og gytesubstrat i gyteområdet nærmest eksisterende bru (nedstrøms). Det ble gjennom dispensasjonen til opprydding av den kollapsede Tretten bru og bygging av midlertidig/eksisterende bru stilt krav om restaurerende og kompenserende tiltak med utlegging av reparasjonsgrus for elvebunn nedstrøms brutraseen, inkl. gytegrus for storørreten. Naturlig påfylling av gytegrus har trolig minket betraktelig her som følge av kraftutbygging og flomsikring i sideelva Moksa som munner ut i Trettenstryka. Det er ikke ferdig utredet hvorvidt den utlagte gytegrusen fortsatt ligger i området eller har blitt forflyttet, for eksempel under uværet Hans i august 2023.

Ved Bjørnstadøya ved Hovdefossen lengst sør i verneområdet er det kartlagt et gyteområde for harr. Harren gyter om våren i april/mai, og legger rogn i elvegrusen. Rogna klekker etter ca. tre uker, men i motsetning til storørreten som vokser opp i strykpaktiene der den klekker, drifter harr ynglene med strømmen nedover vassdraget. Selv om det trolig finnes flere gyteområder for harr i nærheten av andre strykpaktier i Lågen, er gyteområdet innenfor vernegrensa et av de få som er kartfesta. Harr er en art tilbakegang både her og i flere andre vassdrag i Norge.

Det er viktig å merke seg at disse fiskeartene bruker større arealer i elva enn vist i figuren nedenfor, jf. beskrivelse over. Bare de antatt viktigste gyteplassene er vist i kartet (fra NINA-rapport 1173 - Kartlegging av viktige funksjonsområder for fisk i Gudbrandsdalslågen). Strykpaktier slik som i Trettenstryka er generelt en svært begrenset habitattype i Lågen fra Harpefoss til Mjøsa og viktig for flere arter av fisk. Lågens hovedløp er en vandringsvei for fisk, og flere arter benytter derfor evjer og flommarksområder som gyte- og oppvekstområder, mens større individer bruker de dypere områdene i hovedløpet ved næringssøk og som overvintringsområder.

Figur 2: Gyte- og oppvekstområder for storørret merka med grønt og gyteområde for harr merka med svart, kartlagt gjennom NINA rapport 1173. Trettenstryka fuglefredningsområde merka med rosa.

Vegetasjon

Vernegrensa går langs elvekanten, og kantsoner med kratt og trær er dermed holdt utenom verneområdet. Unntaket er de to skogbevokste øyene lengst i sør i området, og to partier med kantvegetasjon utenfor Tine-meieriet på vestsiden av elva, og lengst inn i vika nedstrøms renseanlegget på østsiden.

Svartgubbe, rosenkjuke og knerot vokser på Hovdøya lengst sør i området. Øya er ca. 40 daa stor og er bevokst med granskog. De nevnte artene er vurdert som rødlistet, og knyttet til gammel skog, de to førstnevnte bare til granskog. Soppen svartgubbe (sterkt truet) vokser i den flompåvirkede delen av skogen. Soppen rosenkjuke (nær truet) lever på liggende død ved av gran, og orkideen knerot (nær truet) vokser i gammel urørt, moserik skogbunn. Det finnes ellers tilsvarende naturtype med gammel granskog inntil vernegrensa i sør-øst med flere rødlistede arter. Dette arealet er aktuelt å vurdere gjennom ordningen med frivillig vern av skog hvis det kommer et tilbud fra grunneier.

I nærheten av Hovdøya ved Hovdefossen er det innenfor vernegrensa også registrert doggpil (sårbar). Doggpil er en karakterart for flommarksskogen langs Lågen, og vokser lengst ut mot elva i overgangen mellom flompåvirket kantsone og åpen flomfastmark.

Innenfor vernegrensa, nedstrøms renseanlegget ved Sundhaugen finnes partier med åpen flomfastmark. Her er det registrert funn av pusleplanten firling (sårbar).

Andre interesser og verdier

Inngrep

Den eksisterende, midlertidige brua krysser verneområdet.

Omkring 400 m oppstrøms brua krysser tre 22 kV kraftlinjer Lågen i samme trasé, og omkring 500 m nedstrøms brua krysser ytterligere en 22 kV linje. Alle fire eies av Vevig AS (tidligere Gudbrandsdal Energi Nett AS), og berører verneområdet med luftspenn. Av hensyn til fugl som verneverdi bør forvaltningsmyndigheten gå i dialog med netteier for å høre om muligheten for å legge disse linjene som kabel forutsatt at dette ikke fører til stor ulempe for andre verneverdier. Vevig AS hadde også en kabel under Tretten bru som ble kutta etter brukollapsen. Kabler og eventuelt andre installasjoner kan bli aktuelt å føre frem i ny, permanent bru. Det ligger også hydrologiske målestasjoner innenfor vernegrensa.

Det går en kommunal VA-ledning nedgravet i elvebunn mellom Tine-meieriet og bukta nedenfor renseanlegget. Det ligger også vanninntak og utslipp av kjølevann til Tine-meieriet og Gudbrandsdalen steinindustri i Lågen innenfor verneområdet. Det går også en ledning for overvann fra det kommunale VA-anlegget litt oppstrøms brua.

Bestemmelser som skal ivareta både luftspenn, ledninger og anlegg og installasjoner generelt er tatt inn i forslag til ny verneforskrift.

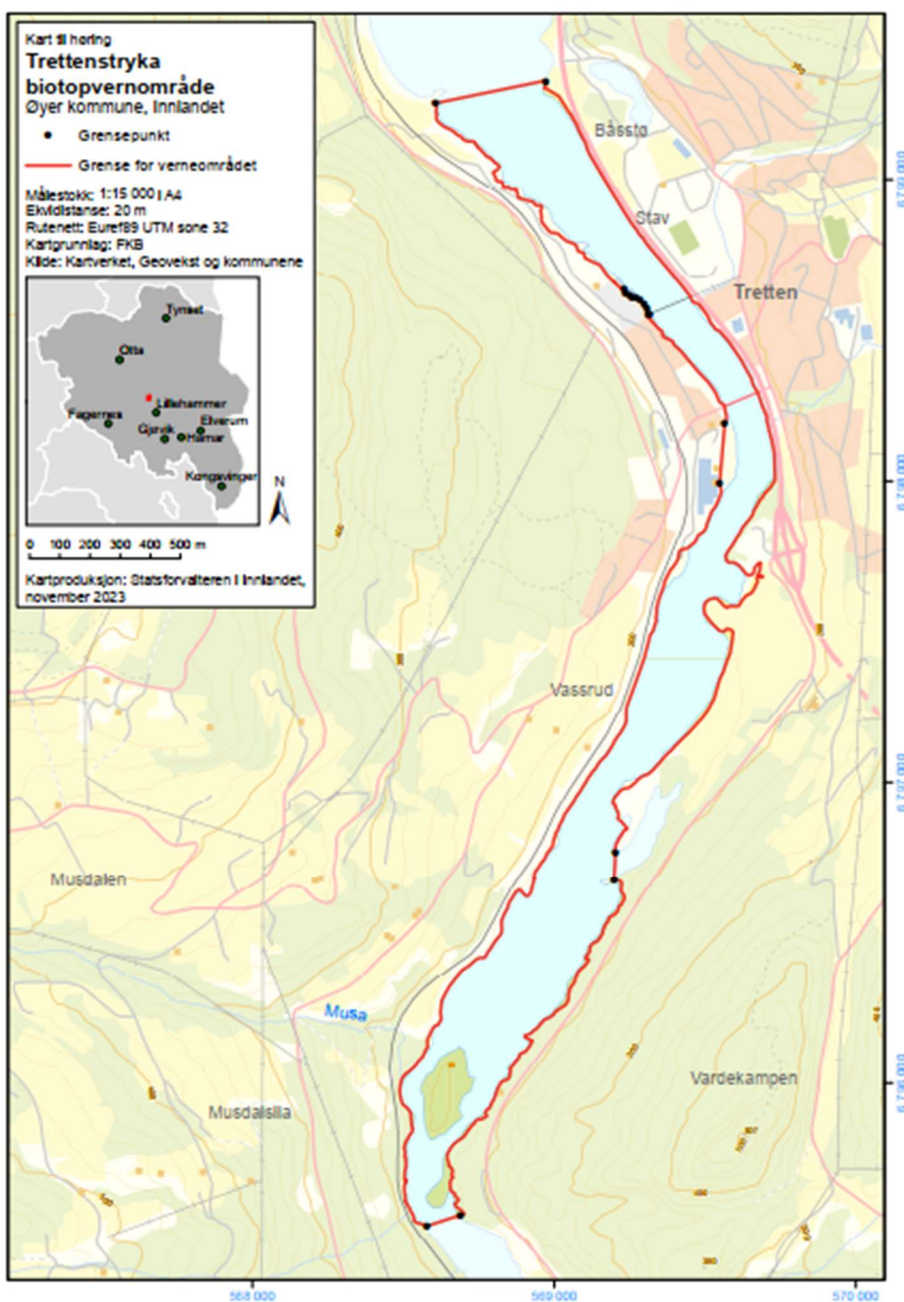
I den gamle verneforskriften er det tatt inn en hjemmel for å kunne vedlikeholde tidligere opptatte grøfteavløp som drenerer tilgrensende jord- og skogbruksarealer. Så langt Statsforvalteren kjenner til foretas det ikke slik vedlikehold i dag. Bestemmelser knyttet til dette temaet er likevel videreført gjennom foreslåtte § 4 d og § 7 d, p.

Annet

Nordre del av verneområdet og Lågen går gjennom Tretten sentrum, og ved lav vannstand brukes elvebredden i noen grad av turgåere, særlig på vestsiden der terrenget er slakt. Trettenstryka er populært blant fiskere. Elva er lite egnet for båt i strykpartiene, men i utosen til Losna ved grensa i nord, og i elva oppstrøms og nedstrøms Hovdefossen ved grensa i sør brukes det både båt og kano. Nord for vernegrensa ligger en liten båthavn.

Grensebeskrivelse

Grensa vil forbli som tidligere, men med unntak av en liten justering. Når reguleringsplan for E6 Tingberg – Tretten ble godkjent i 2005 (deretter endret i 2007) ble det samtidig godkjent at fyllingen til E6 ville berøre fuglefredningsområdet fra et punkt ca. 50 m nedstrøms brua og på en strekning på ca. 240 m videre nedstrøms. Fyllingen berører ca. 2 daa av verneområdet. Det ble da også forutsatt at det ikke ville bli aktuelt med ytterligere permanente inngrep i verneområdet i forbindelse med fremtidig oppgradering av E6. Grensa blir nå endret slik at fra og med utløpet av en bekk ca. 100 m nedstrøms eksisterende bru og ca. 190 m nedstrøms går grensa i fyllingsfoten til E6. Det betyr at ca. 1 daa er tatt ut fra verneområdet. Fyllingen på denne strekningen har ingen kantvegetasjon. At ikke all fylling fra E6 tas ut fra verneområdet er fordi fyllingen ellers er mer eller mindre bevokst med kantvegetasjon.

Mellom grensepunktene som markerer nord- og sørenden på reservatet går vernegrensa i elvekanten. Med elvekanten menes der kantvegetasjon med busker og trær starter, dvs. kantvegetasjonen er ikke med i verneområdet. På lav vannstand kan man på flere steder gå tørrskodd på elvebredden innenfor verneområdet. Vernegrensa på det nye vernekartet for biotopvernområdet følger det opprinnelige vernekartet som ble laget ut fra økonomisk kart, og som ser ut å stemme bra med elvekanten slik den fremstår på flybilder. Derfor ser det ut som mindre avvik fra elvekant på FKB-kartet som brukes som bakgrunnskart i vernekartet.

Grensebeskrivelsen med elvekant avviker eller er tydelig merka på følgende strekninger:

- Utenfor Tine-meieriet rett sør for eksisterende bru på vestsiden av Lågen går grensa mellom to grensepunkt merka i felt. Kun den nordre grensebolten er å gjenfinne i felt. Punktene er imidlertid nøyaktig plassert i kartfilen for vernegrensa. Vernegrensa går her helt i bunn av fyllingen til meieriets parkering bortsett fra helt i sør der fyllingsfoten går 1-2 meter innenfor vernegrensa. Det går en liten grøft rett utenfor fyllingen som dermed ligger innenfor vernegrensa.
- Utenfor Gudbrandsdal steinindustri ble vernegrensa merka med 10 grensepunkt boret i stein i 1993. I 1999 målte kommunen inn disse punktene med GPS etter en befaringsammen med Statsforvalteren (den gang Fylkesmannen). Åtte av de ti grensemerkene ble gjenfunnet (intakte eller som boret hull i stein), mens de to siste ble målt inn teoretisk i samråd med Fylkesmannen. Disse punktene er lagt inn i kartfilen for vernegrensa som derfor skal stemme nøyaktig.
- Mellom de to punktene merka oransje sør for eksisterende bru går vernegrensa i fyllingsfoten til E6, jf. beskrivelse over.
- Ytterst på de to oddene ved Trælvika er det satt ut grensebolter. Grensa går mellom disse to punkt.

Høringsfrist

Saksdokumenter og skjema for å gi elektronisk tilbakemelding finnes på hjemmesiden til Statsforvalteren her: <https://www.statsforvalteren.no/nb/innlandet/horinger/>.
Eventuelle merknader til forslaget kan også sendes som brev til: Statsforvalteren i Innlandet, Postboks 987, 2604 Lillehammer, eller som e-post til: sfinpost@statsforvalteren.no.
Høringsfristen er 10. august 2024.

Vedlegg

Se liste over vedlegg i høringsbrevet.